

ДИСКУСІЇ

Іван Іващенко

СИЛА І БЕЗСИЛЛЯ ТРЕТЬОЇ «КРИТИКИ» КАНТА: МІРКУВАННЯ ПРО УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД

Позаторік українська філософська спільнота мала неабиякий привід для втіхи, адже українською мовою вийшов друком перший повний переклад «Критики сили судження» (*Kritik der Urteilkraft*, 1790) Імануеля Канта [Кант 2022], яка, за задумом автора, завершувала славнозвісну «критичну» трилогію. Авжеж, поява першого повного перекладу цього твору українською мовою заслуговує не лише на увагу, а й на схвалення, адже сам собою цей переклад є вагомим внеском у розвиток української філософської термінології та долучає українських читачів до одного з найголовніших творів німецькомовної інтелектуальної традиції.

Втім, докладний аналіз перекладу дає підстави радше для песимізму. На жаль, я змушений констатувати, що, крім згаданих повище формальних переваг, українське видання має численні недоліки, які подекуди унеможливають використання цього перекладу не лише в дослідницьких, а навіть у навчальних цілях, адже місцями українська версія тексту Канта неабияк спантеличує і якщо читач не знає німецької та не може зазирнути в оригінал, то Кантова думка подеколи ризикуює стати нерозв'язним ребусом.

Впадає в око те, що це видання не має наукового редактора, а це вже суперечить найелементарнішим академічним вимогам до видання перекладів класичних текстів такої складності, хай навіть дозволяє пояснити таку неприпустимо велику кількість помилок перекладача. Авжеж, якби це видання мало компетентних наукових редакторів, які могли б зіставити переклад з оригіналом, то я більш ніж упевнений, що багатьох помилок можна було б уникнути.

Кількість і розмаїття помилок такі значні, що потрібен принцип їхнього змістового упорядкування. Я пропоную охарактеризувати це видання з огляду на (1) термінологічні рішення та (2) переклад подеколи карколомно складного синтаксису Канта, а також принагідно звертатиму увагу на дослідницький апарат, надто на примітки перекладача. Хай там як, описати всі наявні у цьому перекладі помилки (надто ті, що стосуються Кантового синтаксису) у форматі статті неможливо, тому я обмежусь найяскравішими прикладами.

(1) Термінологічні рішення

Schluß, Vernunftschluß – особливістю німецької академічної мови XVIII і XIX століть є вжиток цього терміна в сенсі силогізму (тобто виснування, яке складається із двох засновків і висновку). Перекладати цей термін в контексті Кантової філософії в одному з його значень – висновок – груба помилка¹. Адже Кант чітко прояснює зміст цього терміна. Приміром, у «Критиці чистого розуму», (А 303/В 360) він пише: «У кожному виснуванні є одне положення, яке лягає в основу, та друге положення, яке з нього випливає, і, врешті, висновок (консеквент), згідно з яким істину другого положення неминуче пов'язано з першим»² [Kant 2024: 413].

Далі ж (А 304/В 360-361) Кант пояснює структуру виснування розуму: «У кожному виснуванні розуму я спочатку мислю правило (major) через *розсуд*. По-друге, я підводжу пізнання під умову правила (minor) через *силу судження*. Нарешті, я визначаю своє пізнання через предикат правила (conclusio), а отже, а priori через *розум*»³ [ibid.: 413-414]. Як бачимо, conclusio, тобто висновок, є частиною виснування, а не самим виснуванням.

Ба більше, навіть «докритичний» Кант у 1762 році недвозначно пояснював структуру виснування у своєму творі «Хибна вигадливість чотирьох силогістичних фігур» (Die falsche Spitzfindigkeit der vier syllogistischen Figuren), де, зокрема, наводить такий приклад структури ствердного виснування розуму: «Усе розумне є духом, душа людини – розумна, як наслідок, душа людини є духом. Отож це є ствердним виснуванням розуму»⁴ (AA II: 48).

Натомість в українському перекладі Кантові Vernunftschlüsse віддано як «висновок розуму» [Кант 2022: 421], а в примітці до § 55 маємо справу з достоту абсурдним твердженням: «Розумувальним судженням можна назвати кожне судження, яке оголошує себе загальним; адже певною мірою воно може слугувати засновком у висновку розуму (Vernunftschlüsse). Натомість судженням розуму [Vernunfturteil] (iudicium ratiocinatum) може називатися лише таке судження, яке мислиться як конклюдія [Schlußsatz] з висновку розуму» [Кант 2022: 242]. Тобто в українському перекладі маємо висновок (конклюдію) з висновку розуму, а також дізнаємось про те, що до структури висновку належить засновок, що можна вважати оригінальною інтерп-

¹ Варто зауважити, що вжиток Schluß у сенсі силогізму (виснування) в німецькій академічній мові XVIII і XIX століть є таким відомим явищем, що про нього як про загальне місце пишуть навіть дослідники, які не є істориками філософії за фахом, зокрема Роберт Брандом: «Його зазвичай перекладають як “силогізм” з огляду на цілком зрозумілі підстави: Schluß є терміном, історично вживаним у Німеччині для обговорення Аристотелевих силогістичних виснувань» (It is usually translated “syllogism,” on the perfectly reasonable grounds that “Schluß” is the term historically used in Germany to discuss Aristotelian syllogistic inferences) [Brandom 2002: 192].

² Bei jedem Schlusse ist ein Satz, der zum Grunde liegt, und ein anderer, nämlich die Folgerung, die aus jenem gezogen wird, und endlich die Schlußfolge (Konsequenz), nach welcher die Wahrheit des letzteren unausbleiblich mit der Wahrheit des ersteren verknüpft ist.

³ In jedem Vernunftschlusse denke ich zuerst eine Regel (major) durch den *Verstand*. Zweitens *subsumire* ich ein Erkenntnis unter die Bedingung der Regel (minor) mittelst der *Urteilkraft*. Endlich *bestimme* ich mein Erkenntnis durch das Prädikat der Regel (conclusio), mithin a priori durch die *Vernunft*.

⁴ Alles Vernünftige ist ein Geist, die Seele des Menschen ist vernünftig, folglich ist die Seele des Menschen ein Geist. Dieses ist nun ein bejahender Vernunftschluß.

ретацією перекладачем класичної силогістики, проте до думки Канта це жодного стосунку не має. Кантові, авжеж, ідеться про висновок як один зі складників силогізму (виснування) розуму, тобто висновок як результат виснування розуму, і, звісно ж, ніяких засновків у висновку немає.

У цій наскрізній помилці особливо дивує те, що перекладач у своїй передмові посилається на англійський переклад Пола Гаєра та Ерика Метьюза, у якому *Schluß* віддано як *inference* [Kant 2002: 213], що могло б свідчити про те, що перекладач не розуміє значення цього англійського іменника, проте він також неодноразово посилається на англійський переклад Джеймса Мередита, який віддає *Schluß* просто як *syllogism* [Kant 2007: 165], у якому навіть без ґрунтовних знань англійської можна легко впізнати «силогізм».

Слід наголосити, що ця помилка має історію, адже міститься в перекладі «Пролегомен»⁵ 2005 року і в перевиданні 2018 року: «Позаяк я знайшов походження категорій у чотирьох логічних функціях усіх суджень розсуду, то було цілком природно шукати походження ідей у трьох функціях висновків розуму»⁶ [Kant 2005: 62; 2018: 74]. Найабсурдніше в цій помилці те, що, згідно з Кантом, бувають категоричні, гіпотетичні та диз'юнктивні виснування (силогізми) розуму, тоді як, на думку українського перекладача, може існувати щось, що він (не Кант, звісно) називає «диз'юнктивним висновком розуму». Як висновок може бути диз'юнктивним, гадаю, не зможе пояснити жоден логік. Висновок може бути результатом диз'юнктивного силогізму, проте сам собою висновок диз'юнктивним бути не може.

Якщо поглянути на вжиток цього терміна в німецькомовній філософії до Канта, то вже Кристіан Вольф – один із перших німецьких філософів, який почав писати німецькою, – уживав *Schluß* у значенні силогізму. Приміром, четвертий розділ свого німецькомовного твору твору «Розумні думки про сили людського розсуду та їхній правильний вжиток у пізнанні істини» (*Vernünftige Gedanken von den Kräften des menschlichen Verstandes und ihrem richtigen Gebrauche in Erkenntnis der Wahrheit*, 1712) він присвятив силогізмам. Назва розділу: «Про виснування і як нам

⁵ Хай навіть цю статтю присвячено перекладу третьої «Критики», побіжно зауважу, що переклад «Пролегомен» також містить численні помилки і викривлення Кантової думки. Тут вкажу лише на те, що навіть назву твору перекладено неправильно, адже в оригіналі в цій назві Кант вживає майбутній час: «*Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik, die als Wissenschaft wird auftreten können*», тобто «Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка могтиме (як варіант – зможе) постати як наука», тоді як в українському перекладі маємо справу з теперішнім часом модального дієслова «могти»: «Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука» [Kant 2005 і 2018], тобто Кант в такий спосіб каже про те, що метафізика постане як наука, але тільки після критики розуму, тоді як український переклад цілковито спантеличує, адже його можна читати так, що метафізика може постати як наука, а може і не постати, тоді як Кант уважав: «Отже, критика розуму, врешті, необхідно веде до науки» (*Die Kritik der Vernunft führt also zuletzt notwendig zur Wissenschaft*) (KrV, B 22). Іншими словами, у назві твору Кант не закладав жодної двозначності та сумніву, присутніх в українському перекладі, який від самого початку збиває українського читача на манівці та ніби натякає на Кантові сумніви щодо можливості метафізики. Ба більше, у назві твору Кант уживає грецьке пролеґомена, тобто передні зауваги, вступ. Було б дивно, якби Кант писав вступ до того, чого, на його думку, бути не може, або щодо можливості чого він мав сумніви.

⁶ «*Da ich den Ursprung der Kategorien in den vier logischen Funktionen aller Urteile des Verstandes gefunden hatte, so war es ganz natürlich, den Ursprung der Ideen in den drei Funktionen der Vernunftschlüsse zu suchen*» (AA IV: 330).

завдяки ним упевнитися в істині) (Von den Schlüssen, und wie wir dadurch der Wahrheit versichert werden). У § 6 «Структура виснувань» (Beschaffenheit der Schlüsse) він так описує структуру виснувань: «Отож якщо ми докладніше зважимо ці виснування, або манеру виводити одне з іншого, то ми виявимо, що кожне виснування складається з трьох положень»⁷ [Wolff 1978: 165], а далі наводить приклад виснування: «Усе, що овидне навколишні речі, є світлом^(A). Місяць овидне навколишні речі^(B). Отже, місяць є світлом^(B)»⁸ [ibid.]. У цьому виснуванні (силогізмі) ту його частину, яку я позначив (A), Вольф називає Ober-Satz, (B) – Unter-Satz, а (B) – Hinter-Satz, що повністю відповідає описаній Кантом у В 360-361 структурі виснування розуму: major (Ober-Satz Вольфа), minor (Unter-Satz Вольфа) та conclusio (Hinter-Satz Вольфа).

Якщо ж ми поглянемо на німецькомовну традицію після Канта, то також побачимо ідентичний ужиток Schluß, приміром, Артуром Шопенгавером у «Світі як волі і уявленні»: «Уже схоласти знали: позаяк виснування вимагає двох засновків, жодна наука не може спиратися на одне-єдине головне й невидне положення, бо мусить мати їх щонайменше два»⁹ [Schopenhauer 1999: 107]. А в додатку з критикою Кантової філософії Шопенгавер унаочнює структуру виснування за допомоги такої аналогії: «Більший засновок завжди заряджає гармату, але лише тоді, коли менший засновок підносить гніт, відбувається постріл – висновок¹⁰» [ibid.: 596].

Варто також зауважити, що й у сучасній німецькій логічній термінології Schluß має значення силогізму (виснування), за допомоги якого описують здебільшого класичну Аристотелеву силогістику¹¹. У класичному творі Ернста Тugendhата та Урсули Вольф «Логічно-семантична пропедевтика» (1983), який витримав багато перевидань, ось як описано структуру виснування в Аристотеля: «виснування (syllogismos) наявне для Аристотеля лише тоді, коли ми щось виводимо з 2 засновків»¹² [Tugendhat, Wolf 2010: 74].

Насамкінець зауважу, що в статті Даніеля Дальштрома в сучасному Кант-лексиконі чітко й недвозначно окреслено парадигматичний вжиток Кантом Schluß у значенні силогізму [Willaschek et al. 2015: 2023]. У класичному лексиконі Рудольфа Айслера, статті якого містять не так коментарі упорядника, як радше сукупність цитат з корпусу Кантових текстів, у статті про Schluß [Eisler 1984: 478-479] наведено приклади вжитку Кантом цього терміна в різних творах. Усі наведені Айслером випадки вжитку Schluß недвозначно свідчать про те, що йдеться про силогізм.

⁷ «Wenn wir nun diese Schlüsse, oder die Manier, eines aus dem andern herzuleiten, umständlicher überlegen; so finden wir, daß jeder aus drey Sätzen bestehet».

⁸ «Alles, was die umstehenden Sachen sichtbar macht, ist ein Licht. Der Mond machet die umstehenden Sachen sichtbar; Also ist der Mond ein Licht».

⁹ «Es war schon den Scholastikern bekannt, dass, weil der Schluß zwei Prämissen erfordert, keine Wissenschaft von einem einzigen nicht weiter abzuleitenden Obersatz ausgehn kann; sondern deren mehrere, wenigstens zwei, haben muß».

¹⁰ «Allemaal ladet die Major die Kanone: allein erst wenn die Minor die Lunte hinzubringt, erfolgt der Schuß, die Konklusio».

¹¹ В українській логічній термінології традиційної (класичної) логіки силогізм називають «умовиводом», а його структура складається із засновків і висновку. Див., зокрема: [Конверський 2016: 250-252].

¹² «ein Schluß (syllogismos) liegt für ihn erst da vor, wo wir etwas aus 2 Prämissen ableiten».

Втім, окрім наскрізно неправильно перекладеного терміна *Schluß* і споріднених *Vernunftschluß* та *Schlußart* [Кант 2022: 168, 242, 399, 409, 418, 423, 442, 445], у перекладі також є одне місце, де неправильне розуміння цього терміна зумовило хибне тлумачення синтаксису і викривлення Кантової думки. Ось це речення з § 88: «Але це ще не є висновком із моральної телеології про теологію, себто про існування [Dasein] морального світотворця, а лише про кінцеву ціль творіння, що визначається в такий спосіб»¹³ [Кант 2022: 409].

Тут ми маємо справу з конструкцією «Schluß von ...auf», тобто «виснування від... до», тобто Кант стверджує, що моральна телеологія не є засновком у виснуванні, яке веде до теології, тобто до уявлення про творця світу, натомість вона є засновком у виснуванні, яке веде до уявлення про кінцеву ціль творіння. В українському ж перекладі ми бачимо, що на підставі моральної телеології ми робимо висновок не про теологію, а про кінцеву ціль творіння, хоча Кант тут пише про структуру виснування, де моральна телеологія виступає засновком.

Sofern. У тексті «Критики сили судження» цей сполучник вжито 111 разів, тобто йдеться аж ніяк не про випадковий сполучний засіб, який Кант використовував на вмання. Така частота свідчить, авжеж, про певну важливу функцію цього сполучника. І справді, у статті 1793 року «Про прислів'я: “Це може бути правильно в теорії, але не годиться на практиці”» Кант звертає увагу на значення сполучника **insofern**, який вживає як синонім *sofern*. Він це робить, відповідаючи на узагальнення Кристианом Гарве своєї практичної філософії:

«Відповідно до тих принципів, чеснотливець невинно прагне бути гідним щасливості, проте *тією мірою, якою* він є правдиво чеснотливим, він ніколи не прагне того, щоби бути щасливим». (Слова *тією мірою, якою* становлять тут двозначність, яку треба завчасно розв'язати. Вони можуть означати: *в акті*, позаяк він як чеснотливий кориться своєму обов'язку, і тут це положення повністю узгоджується з мою теорією. Або: якщо він взагалі є лише чеснотливим, а отже, навіть там, де не йдеться про обов'язок і йому [нічого] не суперечить, то чеснотливець усе-таки геть не повинен брати до уваги щасливість. А тут це цілковито суперечить моїм твердженням.)

(AA VIII: 281)¹⁴

Тобто в цьому випадку *insofern* ужито в модальному значенні, яке вказує на застереження, обмеження чинності аргументу: чеснотливою людину робить не формально-універсальне підкорення обов'язку поза будь-якою практичною ситуацією, а підкорення обов'язку в акті, тобто в конкретній ситуації морально-практичного чинення. І саме під цим оглядом це не суперечить Кантовій теорії, на що він експліци-

¹³ «Dieses ist nun noch nicht der Schluß von der moralischen Teleologie auf eine Theologie, d.i. auf das Dasein eines moralischen Welturhebers, sondern nur auf einen Endzweck der Schöpfung, der auf diese Art bestimmt wird» (AA V: 455) [Кант 2006: 387].

¹⁴ «“Der Tugendhafte strebt jenen Prinzipien zufolge unaufhörlich darnach, der Glückseligkeit würdig, aber, *insofern* er wahrhaftig tugendhaft ist, nie darnach, glücklich zu sein.” (Das Wort *insofern* macht hier eine Zweideutigkeit, die vorher ausgeglichen werden muß. Es kann soviel bedeuten als: in dem Aktus, da er sich als Tugendhafter seiner Pflicht unterwirft; und da stimmt dieser Satz mit meiner Theorie vollkommen zusammen. Oder: wenn er überhaupt nur tugendhaft ist und also selbst da, wo es nicht auf Pflicht ankommt und ihr nicht widerstritten wird, solle der Tugendhafte auf Glückseligkeit doch gar keine Rücksicht nehmen; und da widerspricht das meinen Behauptungen gänzlich.)» [Кант 1992: 10].

тно вказує. Натомість більшість Кантових сучасників зрозуміла insofern в його причиновому значення як «бо, позаяк, адже» і саме це значення Кант відкидає в другій частині свого пояснення. Тобто він стверджує, що я не повинен використовувати щасливість як мотив своїх вчинків не під формально-універсальним оглядом, а *лише в акті виконання обов'язку*. Кант аж ніяк не заперечує прагнення людини до щастя: «Бути щасливою необхідно є прагненням кожної розумної, але скінченної істоти, а отже, неминучою підставою визначення її спроможності пожадання»¹⁵ (AA V: 25). Його аргумент полягає в тому, що це прагнення ми не можемо робити засадою нашого морального життя.

Отже, коли Кант вживає сполучники sofern та insofern, він обмежує чинність свого аргументу, і це дуже важливо якомога виразніше відтворювати в перекладі. В українському перекладі sofern майже завжди перекладено сполучником «оскільки». Таке рішення саме собою не є помилковим, проте перше значення цього сполучника, яке фіксує «Словник української мови», – підрядні речення причини [Білодід 1974: V, 768]. Лише друге значення цього сполучника – підрядні речення міри і ступеня. Виразно причинове значення цього сполучника в українській вимагає уточнення, бо інакше ризикує заплутати читача.

Наведу лише один приклад зі «Вступу» (AA V: 174): «Поняття, оскільки вони стосуються предметів, незважаючи на те, можливе чи неможливе їхнє пізнання, мають своє поле [Feld], що визначається суто за відношенням їхнього об'єкта до нашої спроможності пізнання взагалі» [Кант 2022: 13]¹⁶. У цьому уривку причинове значення «оскільки» зруйнує думку Канта, адже він пише не про те, що *позаяк* (причина) поняття стосуються предметів, вони мають своє поле (під полем мається на увазі царина чинності понять¹⁷), а про те, що лише *тією мірою, якою* поняття стосуються предметів, вони мають це поле, бо поняття можна розглядати і поза стосунком до предметів, хай навіть у цьому разі вони не матимуть змісту. У цьому уривку треба також звернути увагу на те, що «ein Erkenntnis derselben» – «пізнання предметів», а не «їхнє пізнання» як в українському перекладі, адже derselben – це вказівний, а не присвійний займенник. Український же переклад, де попереднє підрядне речення «оскільки вони стосуються предметів» уже закрито комою, відсилає до пізнання понять, а це синтаксична помилка, яка підважує думку Канта, хоча німецький оригінал не дає підстав для кривотлумачення.

Gemüt. Найбільше питань викликає рішення перекладача віддавати Кантове Gemüt словом «помисел»¹⁸, корінь якого недвозначно відсилає лише до мислення, хоча на початку «Трансцендентальної логіки» Кант зауважує, що засадничими джерелами Gemüt є, з одного боку, «рецептивність вражень», з другого, «спонтанність понять», тобто чуттєвість і мислення (KrV A 50/B 74). Ба більше, у § 24 «Антропології під прагматичним оглядом» (*Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*, 1798) Кант характеризує

¹⁵ «Glücklich zu sein, ist notwendig das Verlangen jedes vernünftigen aber endlichen Wesens, und also ein unvermeidlicher Bestimmungsgrund seines Begehrungsvermögens» [Кант 2022: 32].

¹⁶ «Begriffe, sofern sie auf Gegenstände bezogen werden, unangesehen, ob ein Erkenntnis derselben möglich sei oder nicht, haben ihr Feld, welches bloß nach dem Verhältnisse, das ihr Objekt zu unserem Erkenntnisvermögen überhaupt hat, bestimmt wird» [Кант 2006: 12].

¹⁷ Докладніше про метафоричне значення понять поле (Feld) і терен (Boden) див. Willaschek et al. 2015: 300.

¹⁸ Раніше він пропонував перекладати цей термін близьким словом «змисл» [Терлецький 2020: 30].

Gemüt як «саму лише спроможність відчувати і мислити»¹⁹ (AA VII: 161). Показово, що сам перекладач наводить ці експліцитні характеристики Канта, проте чомусь їх ігнорує, вперто шукаючи аргументи на користь свого сумнівного рішення, що суперечить Кантовій думці. Хоч які аргументи на користь «помислу» можна було б наводити, проте вони не усунуть кореня цього іменника, який однозначно вказує на мислення. Це рішення веде до того, що в перекладі ми маємо такі курйозні словосполучення як «сили помислу» (Gemütskräfte), «стан помислу» (Gemütszustand) чи «настроєність помислу» (Gemütsstimmung). Хоча розв'язок цієї термінологічної проблеми перебуває на поверхні: ми маємо іменник «ум», який згідно з «Етимологічним словником української мови» походить від праслов'янського «ить», що означало: «сприймати органами чуття, розуміти» [Лукінова, Т. et al. 2012: 32], а отже, дуже добре пасує для відтворення німецького Gemüt, англійського mind, латинського mens чи італійського mente.

Дивує заувага перекладача, що: «Акцент на “ментальному” в das Gemüt можна спостерігати і на прикладі перекладів третьої “Критики” англійською (mind)» [Кант 2022: СС], яка, припускаю, має свідчити на користь рішення перекладати цей термін як «помисел», хоча це спантеличує, адже англійське mind, про що скаже будь-який тлумачний словник англійської мови, охоплює собою значення як почуття, чуттєвості, так і мислення. Ось як, приміром, його визначає Кембриджський словник англійської мови: «The noun *mind* refers to the part of a person that enables them to think, feel emotions and be aware of things» [Cambridge English 2024].

(2) Синтаксис

Варто зауважити, що відтворення подеколи карколомно складного синтаксису є найслабшим боком цього перекладу, а кількість помилок така значна, що з текстом Канта місцями просто неможливо працювати, адже його аргумент зазнає неабиякого викривлення. Помилки так багато, що опис усіх випадків виходить за формат статті, тому я докладно проаналізував переклад «Вступу» [Кант 2022: 9-44], а також додав приклади різючих помилок з основного тексту, щоби бодай натякнути на масштаб проблеми. Спочатку я наводитиму німецький оригінал, відтак український переклад, пояснюючи помилку, насамкінець можливий правильний переклад українською.

1) Es ist von Nutzen, zu Begriffen, welche man als empirische Prinzipien braucht, wenn man Ursache hat zu vermuten, daß sie mit dem reinen Erkenntnisvermögen a priori in Verwandtschaft stehen, dieser Beziehung wegen eine transzendente Definition zu versuchen.

(AA V: 177)

Для понять, яких потребують як емпіричних принципів, якщо можна допустити підставу, що вони споріднені з чистою спроможністю пізнання a priori, заради цього стосунку корисно спробувати надати трансцендентальну дефініцію.

[Кант 2022: 17]

У цьому реченні ми маємо справу як із синтаксичними, так і з лексичними помилками. Тут помилково витлумачено зв'язок «wenn man Ursache hat» та «zu vermuten», які синтаксично аж ніяк не є одним підрядним реченням, а двома

¹⁹ «...das Gemüt, welches als bloßes Vermögen zu empfinden und zu denken vorgestellt ist» [Кант 2000: 52].

реченнями просто не відокремленими комами, що німецький синтаксис допускає. Дієслово ж brauchen Кант уживає не в сучасному сенсі «потребувати», а в сенсі «використовувати» (gebrauchen). Ursache – це не підстава (було б Grund), а причина.

Можливий переклад:

«Якщо мають причину припускати, що поняття, які використовують як емпіричні принципи, споріднені з чистою спроможністю пізнання а priori, заради цього стосунку таким поняттям корисно спробувати [надати] трансцендентальну дефініцію»²⁰.

2) Dieser transzendente Begriff einer Zweckmäßigkeit der Natur ist nun weder ein Naturbegriff noch ein Freiheitsbegriff, weil er gar nichts dem Objekte (der Natur) beilegt, sondern nur die einzige Art, wie wir in der Reflexion über die Gegenstände der Natur in Absicht auf eine durchgängig zusammenhängende Erfahrung verfahren müssen, vorstellt, folglich ein subjektives Prinzip (Maxime) der Urteilskraft.

(AA V: 184)

Це трансцендентальне поняття доцільності природи не є ані поняттям природи, ані поняттям свободи, бо воно геть нічого не атрибутує [beilegt] об'єктові (природі), а лише уявляє той один-єдиний спосіб, в який ми мусимо поступувати в рефлексії над предметами природи стосовно цілковито взаємопов'язаного досвіду, отже, уявляє суб'єктивний принцип (максиму) сили судження.

[Кант 2022: 26-27]

У цьому випадку помилково витлумачено синтаксичне значення дієслова vorstellen, яке тут стосується винятково підрядного речення, яке починається сполучником weil, і не має жодного стосунку до підсумкової частини, яку починає прислівник folglich (як наслідок). Це означає, що трансцендентальне поняття доцільності є суб'єктивним принципом (максимою) сили судження, а не «уявляє» його. Як трансцендентальне поняття може щось «уявляти» – чергова частина ребусу без розв'язку. Багатозначне німецьке дієслово vorstellen у цьому випадку означає «подавати, наводити».

Можливий переклад:

«Це трансцендентальне поняття доцільності природи не є ні поняттям природи, ні поняттям свободи, бо воно геть нічого не приписує [beilegt] об'єктові (природі), а лише подає²¹ той один-єдиний спосіб, в який ми мусимо поступувати в рефлексії над предметами природи стосовно цілковито взаємопов'язаного досвіду, як наслідок, [це поняття] є суб'єктивним принципом (максимою) сили судження»²².

3) ...so muß er doch, um diesen empirischen sogenannten Gesetzen nachzugehen, ein Prinzip a priori, daß nämlich nach ihnen eine erkennbare Ordnung der Natur möglich sei, aller Reflexion über dieselbe zum Grunde legen, dergleichen Prinzip nachfolgende Sätze ausdrücken.

(AA V: 185)

²⁰ Пор. переклад Гаєра/Метьюза: «It is useful to attempt a transcendental definition for concepts that are used as empirical principles if one has cause to conjecture that they have an affinity with the pure faculty of cognition a priori, on account of this relation» [Кант 2002: 65].

²¹ Як варіант: «а лише є уявленням того єдиного способу».

²² Пор. переклад Гаєра/Метьюза: «consequently it is a subjective principle (maxim) of the power of judgment» [Кант 2002: 71].

...то все-таки для того, щоб простежити ці так звані емпіричні закони, він мусить певний принцип а priori, а саме, що згідно з ними можливий пізнавний порядок природи, покладати в основу всякої рефлексії над цим порядком, мусить виражати положення, що наслідують такий принцип.

[Кант 2022: 27-28]

Тут маємо справу з помилковим тлумаченням вказівного займенника жіночого роду однини *dieselbe*, який стосується не порядку (*Ordnung*), а природи (*Natur*). Далі ж переклад взагалі позбавлений сенсу, адже віддієслівний прикметник *nachfolgend*, тобто «подальший, наступний», став дієсловом «наслідувати», цілком викрививши Кантове речення: положення наслідують принцип, хоча Кант просто пише, що такий принцип виражено в наступних положеннях, які далі і викладає.

Можливий переклад:

«певний принцип а priori, а саме, що згідно з ними можливий пізнавний порядок природи, він мусить покладати в основу всякої рефлексії над нею [природою], і такий принцип виражено в наступних положеннях»²³.

4) ...so schreibt man dadurch weder der Natur ein Gesetz vor, noch lernt man eines von ihr durch Beobachtung (obzwar jenes Prinzip durch diese bestätigt werden kann).

(AA V: 186)

...то тим самим ані не приписують закону природі, ані не навчаються у неї чомусь за допомогою спостереження (хоча той принцип може потверджуватися через це останнє).

[Кант 2022: 29]

У цьому реченні неозначений займенник середнього роду *eines*, який стосується «закону» (*das Gesetz*) помилково перекладено як «чомусь». Кант же пише тут про те, що закон ані приписують природі, ані вивчають цей закон від природи завдяки спостереженню (як варіант – впізнають закон у природі завдяки спостереженню).

Можливий переклад:

«...то тим самим ані приписують закон природі, ані вивчають цей закон від природи завдяки спостереженню (хоча той принцип може потверджуватися спостереженням)»²⁴.

5) Die Erreichung jeder Absicht ist mit dem Gefühle der Lust verbunden; und ist die Bedingung der ersteren eine Vorstellung a priori...

(AA V: 187)

Досягнення кожного заміру пов'язано із почуттям утіхи; і якщо умовою заміру є уявлення а priori...

[Кант 2022: 30]

Тут помилково перекладено «*die Bedingung der ersteren*», яке стосується досягнення заміру, а не заміру, адже сам собою замір умови мати не може, а от його досягнення – так.

Можливий переклад:

---

²³ Пор. переклад Мередита: «A principle of this kind is expressed in the following propositions» [Kant 2007: 20].

²⁴ Пор. переклад Гаєра/Метьюза: «then one is thereby neither prescribing a law to nature nor learning one from it by means of observation» [Kant 2002: 72].

«Досягнення кожного заміру сполучено з почуттям утіхи; і якщо умовою цього досягнення є уявлення а priori...»²⁵.

6) ...ohne daß der Begriff der Zweckmäßigkeit hier im mindesten auf das Begehungsvermögen Rücksicht nimmt, und sich also von aller praktischen Zweckmäßigkeit der Natur gänzlich unterscheidet.

(AA V: 187)

...але поняття доцільності тут щонайменше зважає на спроможність бажання і, отже, цілковито відрізняється від усякої практичної доцільності природи.

[Кант 2022: 31]

Тут негативну конструкцію ohne daß... im mindesten, тобто «анітрохи не зважає», перекладено прямо протилежно: «щонайменше зважає».

Можливий переклад:

«...так, що поняття доцільності тут анітрохи не зважає на спроможність пожданя і, отже, цілковито відрізняється від усякої практичної доцільності природи».

7) Die Spontaneität im Spiele der Erkenntnisvermögen, deren Zusammenstimmung den Grund dieser Lust enthält, macht den gedachten Begriff zur Vermittlung der Verknüpfung der Gebiete des Naturbegriffs mit dem Freiheitsbegriffe in ihren Folgen tauglich, indem diese zugleich die Empfänglichkeit des Gemüts für das moralische Gefühl befördert.

(AA V: 197)

Спонтанність у грі спроможностей пізнання, злагодження яких містить підставу цієї втіхи, робить згадане поняття придатним до опосередкування сполучення царин поняття природи із поняттям свободи в їхніх наслідках, позаяк ця втіха водночас сприяє сприйнятливості помислу для морального почуття.

[Кант 2022: 44]

У цьому уривку викликає подив не лише помилковий переклад вказівного займенника diese, а й обґрунтування цього перекладу в примітці [ibid.: 545-547], яке виразно свідчить про нерозуміння перекладачем засадничих аспектів Кантової практичної філософії.

Поняття Lust (втіха) фігурує в підрядному реченні, закритому комою, тож згідно з правилами німецького синтаксису може стосуватися винятково «Die Spontaneität im Spiele der Erkenntnisvermögen». Це означає, що вказівний займенник diese може стосуватися або Spontaneität (спонтанності), або Vermittlung der Verknüpfung (опосередкування пов'язання). «Згадане поняття» (den gedachten Begriff) тут стосується «Поняття сили судження про доцільність природи» (Der Begriff der Urteilskraft von einer Zweckmäßigkeit der Natur) з попереднього речення, а не втіхи, як може здатися на підставі українського тексту. І от саме «спонтанність у грі спроможностей пізнання» робить поняття доцільності природи («згадане поняття») «придатним для опосередкування пов'язання царини поняття природи із поняттям свободи», водночас сприяючи сприйнятливості ума до морального почуття. Прислівник zugleich свідчить про подвійну функцію «спонтанності у грі спроможностей пізнання» з початку речення, тобто спонтанність робить поняття доцільності природи придатним до опосередкування пов'язання, а також сприяє сприйнятливості ума до морального почуття (хай навіть в українському перекладі прийменник für перекладено буквально-

²⁵ Пор. переклад Мерedita: «The attainment of every aim is coupled with a feeling of pleasure. Now where such attainment has for its condition a representation a priori» [Кант 2007: 22].

но «для», хоча він керує тут сприйнятливістю, а сприйнятливим можна бути до чогось, а не для чогось).

Варто наголосити, що, коментуючи значення цього вказівного займенника у своїй примітці, перекладач цілком слушно пише, що «синтаксично цей займенник логічно співвіднести зі “спонтанністю”, яка виступає підметом у головному реченні» [ibid.: 545], але додає, що зі змістового погляду це викликає питання, хоча якраз змістовий бік тут питань викликати не мав би. А от твердження перекладача: «естетична втіха від прекрасного і від піднесеного постає сприятливим чинником для морального почуття» [ibid.: 547] прямо суперечить Кантовій практичній філософії, адже джерелом морального почуття, за Кантом, є «почуття поваги до морального закону» (ein Gefühl der Achtung fürs moralische Gesetz) (AA V: 75), а не почуття втіхи, ба більше, ця «повага *настільки мало* є почуттям *втіхи*, що до неї стосовно людини вдаються лише неохоче» (Die Achtung ist *so wenig* ein Gefühl der *Lust*, daß man sich ihr in Ansehung eines Menschen nur ungerne überläßt) (AA V: 77).

Більше того, ці міркування Канта з кінцівки «Вступу» переграються з функцією спонтанності, яку він обґрунтовує у своєму розв’язку третьої антиномії в «Критиці чистого розуму» (A 548/B 576), коли протиставляє підстави воління (Wollen) і повинності (Sollen): «Це може бути предмет самої лише чуттєвості (приємне) або навіть чистого розуму (добро): та розум не підхиляється тій підставі, яка дана емпірично, і не йде за порядком речей так, як вони даються взнаки в явищі, натомість з повною спонтанністю творить собі власний порядок згідно з ідеями, до яких він допасовує емпіричні умови та згідно з якими він визнає необхідними навіть чини, які ще *не відбулись* і, либонь, не відбудуться, але про всіх них він, втім, передбачає, що розум у стосунку до них може мати причиновість, адже, без цього, він не чекав би від своїх ідей дій у досвіді»²⁶. Отже, властива тут розуму спонтанність творить порядок згідно з ідеями, до яких допасовує емпіричні умови, а моральне почуття ми маємо розглядати як «*суб’єктивну дію закону на волю*» (die *subjektive Wirkung*, die das Gesetz auf den Willen ausübt) (AA IV: 460).

Як бачимо, Кант не дає ні синтаксичних, ні змістових підстав тлумачити вказівний займенник *diese* як втіху.

Можливий переклад:

«Спонтанність у грі спроможностей пізнання, узгодження яких містить підставу цієї втіхи, упридатне згадане поняття до опосередкування пов’язання царин поняття природи із поняттям свободи в їхніх [понять] наслідках, водночас сприяючи сприйнятливості ума до морального почуття»²⁷.

---

²⁶ «Es mag ein Gegenstand der bloßen Sinnlichkeit (das Angenehme) oder auch der reinen Vernunft (das Gute) sein: so gibt die Vernunft nicht demjenigen Grunde, der empirisch gegeben ist, nach und folgt nicht der Ordnung der Dinge, so wie sie sich in der Erscheinung darstellen; sondern macht sich mit völliger Spontaneität eine eigene Ordnung nach Ideen, in die sie die empirischen Bedingungen hinein paßt, und nach denen sie sogar Handlungen für notwendig erklärt, die doch *nicht geschehen sind* und vielleicht nicht geschehen werden, von allen aber gleichwohl voraussetzt, daß die Vernunft in Beziehung auf sie Kausalität haben könne; denn ohne das würde sie nicht von ihren Ideen Wirkungen in der Erfahrung erwarten» [Kant 2024: 633].

²⁷ Зауважу, що в неповному перекладі «Критики сили судження» Богдана Гавришкова *diese* також слушно пов’язано зі спонтанністю [Kant 2007: 210], хай навіть з погляду термінологічних рішень цей переклад далекий від досконалості.

8) Denn diese [Wirkung] wäre die Annehmlichkeit in der Empfindung seines Zustandes...
(AA V: 206)

Адже цей вплив був би приємністю у відчутті стану того почуття...

[Кант 2022: 52]

Тут маємо справу з достоту курйозним і незбагненим реченням. Що саме повинно означати «відчуття стану того почуття» можна хіба що здогадуватися. Втім, присвійний займенник sein у «seines Zustandes» не має жодного стосунку до почуття втіхи (das Gefühl der Lust) з попереднього речення, а просто означає «свого стану».

Правильний переклад:

«Адже цей вплив був би приємністю у відчутті свого стану...».

9) welche Eigenschaften zusammen verbunden die der Menschheit angemessene Geselligkeit ausmachen, wodurch sie sich von der tierischen Eingeschränktheit unterscheidet.

(AA V: 206)

пов'язані разом, ці властивості становлять відповідну людськості товариськість, чим воно відрізняється від тваринної обмеженості.

[Кант 2022: 268]

Чого саме в українському перекладі стосується займенник «воно» зрозуміти важко, адже іменник людськість (Menschheit), якого стосується займенник sie – жіночого роду.

Правильний переклад:

«Ці властивості, сполучені разом, становлять відповідну людськості товариськість, чим вона [людськість] відрізняється від тваринної обмеженості».

Висновок

Варто зауважити, що найсильнішим боком цього перекладу є термінологічні рішення, які здебільшого послідовні й задовільні за винятком цілковито помилкового перекладу Кантового Schluß і розмивання модального значення сполучника sofern, а також в ґрунті речі суперечного Кантовій філософії рішення перекладати Gemüt як «помисел». Проте сам переклад місцями просто розпадається під тиском кількості помилок в тлумаченні подеколи екстремально складного синтаксису третьої «Критики». Авжеж, цього можна було би уникнути, якби цей переклад мав наукове редагування. Хай там як, треба щиро визнати, що німецька третьої «Критики» – найскладніша з усієї критичної трилогії, а спроба перекладача самотужки, без участі компетентних наукових редакторів перекласти і відкоментувати цей твір, хай і є черговим історичним прикладом боротьби з вітряками, проте може свідчити про вияв – хоч і безрозсудної – мужності. Втім, можна зробити загальніший висновок про нашу академічну спільноту, яка досі не виробила і не усталила стандартів видання філософської класики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Білодід, І. et al. (Ред.). (1970-1980). *Словник української мови: в 11 томах*. Київ: Наукова думка.

- Кант, І. (2005). *Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука*. (В. Терлецький, Перекл.). Київ: ППС-2002.
- Кант, І. (2007). *Естетика*. (Б. Гавришків, Перекл.). Львів: Аверс.
- Кант, І. (2018). *Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука*. (В. Терлецький, Перекл.). Харків: Фоліо.
- Кант, І. (2022). *Критика сили судження*. (В. Терлецький, Перекл.). Київ: Темпора.
- Конверський, А. (2016). *Логіка*. Київ: Київський університет.
- Лукінова, Т., Півторак, Г., & Ткаченко, О. (Ред.). (2012). *Етимологічний словник української мови* (Т. 6). Київ: Наукова думка.
- Терлецький, В. (2020). Кантова теорія генія: деякі питання джерельної реконструкції. *Sententiae*, 39(1), 29-53. <https://doi.org/10.31649/sent39.01.029>
- Brandom, R. (2002). *Tales of the Mighty Dead*. Cambridge, & London: Harvard UP.
- Cambridge English. (2024). Mind. Cambridge University Press & Assessment. <https://dictionary.cambridge.org/grammar/british-grammar/mind>
- Eisler, R. (1984). *Kant-Lexikon*. Hildesheim, Zürich, & New York: Olms.
- Kant, I. (1900-). *Gesammelte Schriften* (Bd. 1-29). (Preußische Akademie der Wissenschaften, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Hrsg.). Berlin: Reimer, & de Gruyter.
- Kant, I. (1992). *Über den Gemeinspruch: Das mag in der Theorie richtig sein, taugt aber nicht für die Praxis. Zum ewigen Frieden*. (H. F. Klemme, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2000). *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*. (R. Brandt, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2001). *Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik, die als Wissenschaft wird auftreten können*. (K. Pollok, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2002). *Critique of the power of judgement*. (P. Guyer, E. Matthews, Transl.; P. Guyer, Ed.) Cambridge: Cambridge UP.
- Kant, I. (2006). *Kritik der Urteilskraft*. (H. F. Klemme, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2007). *Critique of Judgement*. (J. C. Meredith, Transl.; N. Walker, Ed.). Oxford: Oxford UP.
- Kant, I. (2022). *Kritik der praktischen Vernunft*. (H. D. Brandt, H. F. Klemme, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2024). *Kritik der reinen Vernunft*. (J. Timmermann, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Schopenhauer, A. (1999). Die Welt als Wille und Vorstellung. In: A. Schopenhauer, *Werke* (Bd. I). (L. Lütkehaus, Hrsg.). Zürich: Haffmans.
- Tugendhat, E., & Wolf, U. (2010). *Logisch-semantische Propädeutik*. Stuttgart: Reclam. <https://doi.org/10.1515/9783110226300.7.876>
- Willaschek, M., Stolzenberg, J., Mohr, G., & Bacin, S. (Hrsg.) (2015). *Kant-Lexikon*. Berlin, & Boston: de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110443998>
- Wolff, Ch. (1978). *Vernünftige Gedanken von den Kräften des menschlichen Verstandes und ihrem richtigen Gebrauche in Erkenntnis der Wahrheit*. (H. W. Arndt, Hrsg.). Hildesheim, & New York: Olms.

Одержано 11.02.2023

REFERENCE

- Bilodid, I. et al. (Ed.) (1970-1980). *Dictionary of the Ukrainian Language: 11 Vol.* [In Ukrainian]. Kyiv: Naukova Dumka.
- Brandom, R. (2002). *Tales of the Mighty Dead*. Cambridge, & London: Harvard UP.
- Cambridge English. (2024). Mind. Cambridge University Press & Assessment. <https://dictionary.cambridge.org/grammar/british-grammar/mind>
- Eisler, R. (1984). *Kant-Lexikon*. Hildesheim, Zürich, & New York: Olms.
- Kant, I. (1900-). *Gesammelte Schriften* (Bd. 1-29). (Preußische Akademie der Wissenschaften, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Hrsg.). Berlin: Reimer, & de Gruyter.

- Kant, I. (1992). *Über den Gemeinspruch: Das mag in der Theorie richtig sein, taugt aber nicht für die Praxis. Zum ewigen Frieden.* (H. F. Klemme, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2000). *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht.* (R. Brandt, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2001). *Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik, die als Wissenschaft wird auftreten können.* (K. Pollok, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2002). *Critique of the power of judgement.* (P. Guyer, E. Matthews, Transl.; P. Guyer, Ed.). Cambridge: Cambridge UP.
- Kant, I. (2005). *Prolegomena to Any Future Metaphysics That Will Be Able to Present Itself as a Science.* (V. Terletsky, Transl.). [In Ukrainian]. Kyiv: PPS-2002.
- Kant, I. (2006). *Kritik der Urteilskraft.* (H. F. Klemme, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2007). *Aesthetics.* (B. Havryshkiv, Transl.). [In Ukrainian]. Lviv: Avers.
- Kant, I. (2007). *Critique of Judgement.* (J. C. Meredith, Transl.; N. Walker, Ed.). Oxford: Oxford UP.
- Kant, I. (2018). *Prolegomena to Any Future Metaphysics That Will Be Able to Present Itself as a Science.* (V. Terletsky, Transl.). [In Ukrainian]. Kharkiv: Folio.
- Kant, I. (2022). *Critique of the Power of Judgement.* (V. Terletsky, Transl.). [In Ukrainian]. Kyiv: Tempora.
- Kant, I. (2022). *Kritik der praktischen Vernunft.* (H. D. Brandt, H. F. Klemme, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Kant, I. (2024). *Kritik der reinen Vernunft.* (J. Timmermann, Hrsg.). Hamburg: Meiner.
- Konverskyi, A. (2016). *Logic.* [In Ukrainian]. Kyiv: Kyivskyi universytet.
- Lukina, T., Pivtorak, H. & Tkachenko, O. (Ed.). (2012). *Etymology Dictionary of the Ukrainian Language* (Vol. 6). [In Ukrainian]. Kyiv: Naukova Dumka.
- Schopenhauer, A. (1999). Die Welt als Wille und Vorstellung. In: A. Schopenhauer, *Werke* (Bd. I). (L. Lütkehaus, Hrsg.). Zürich: Haffmans.
- Terletsky, V. (2020). Kant's Theory of Genius: Some Questions of Sources Reconstruction. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 39(1). 29-53. <https://doi.org/10.31649/sent39.01.029>
- Tugendhat, E., & Wolf, U. (2010). *Logisch-semantische Propädeutik.* Stuttgart: Reclam. <https://doi.org/10.1515/9783110226300.7.876>
- Willaschek, M., Stolzenberg, J., Mohr, G., & Bacin, S. (Hrsg.) (2015). *Kant-Lexikon.* Berlin, & Boston: de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110443998>
- Wolff, Ch. (1978). *Vernünfftige Gedanken von den Kräften des menschlichen Verstandes und ihrem richtigen Gebrauche in Erkenntnis der Wahrheit.* (H. W. Arndt, Hrsg.). Hildesheim, & New York: Olms.

Received 11.02.2023

Ivan Ivashchenko

Power and Powerlessness of Kant's Third Critique: Reflections on Ukrainian Translation

This paper examines the first complete Ukrainian translation of Immanuel Kant's *Critique of the Power of Judgment* (2022). I discuss the consistency of the Ukrainian translator's decisions in rendering Kant's terminology in Ukrainian and assess the accuracy of the translation of Kant's extremely complicated and nuanced syntax. Based on this assessment, I concluded that this translation provides a strong argument in favor of the idea that translations of classical texts of such complexity will not meet academic standards without scholarly editing. An example of a recurring terminological mistake is the translation of Kant's "Schluß" as "conclu-

sion,” whereas it means “inference” or “syllogism.” The most common syntactical mistakes are misinterpretations of pronouns (demonstrative, personal, possessive) in subordinate clauses.

Іван Іващенко

Сила і безсилля третьої «Критики» Канта: Міркування про український переклад

Цю статтю присвячено першому повному перекладу українською мовою «Критики сили судження» Імануеля Канта (2022). Я розглянув послідовність рішень українського перекладача у віддані Кантової термінології українською, а також оцінив правильність перекладу надзвичайно складного та нюансованого синтаксису Канта. На підставі цього розгляду я дійшов висновку, що цей переклад надає добрий аргумент на користь того, що переклади класичних текстів такого рівня складності не відповідатимуть академічним стандартам без наукового редагування. Прикладом повторюваною термінологічної помилки є переклад Кантового *Schluß* як висновок, хоча мається на увазі виснування, силогізм. Найпоширенішими синтаксичними помилками є хибні тлумачення займенників (вказівних, особових, присвійних) у підрядних реченнях.

Ivan Ivashchenko, PhD, Senior lecturer of Philosophy & Humanities Department at Vinnytsia National Technical University.

Іван Іващенко, к. філос. н., старший викладач кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету.

e-mail: ivan.ivashchenko@yahoo.com
